

Міжнародні економічні відносини

**Оцінювання впливу пандемії Covid-19 на міжнародну
конкурентоспроможність національних економік**

«Конкурентоспроможність країни»

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. Аналіз тенденцій впливу пандемії Covid-19 на світову економіку	5
2. Оцінювання результативності національних політик мінімізації наслідків впливу пандемії Covid-19	24
3. Аналіз рейтингів міжнародної конкурентоспроможності національних економік у період пандемії Covid-19	24
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	31
АНОТАЦІЯ	36
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Стан макроекономічного середовища, інфраструктури, трудових ресурсів, забезпеченість капіталом, технологіями та інноваціями є основними факторами формування міжнародної конкурентоспроможності національної економіки [1]. Глобальною проблемою людства, що негативно на них вплинула, стала пандемія Covid-19. Вимушені карантинні заходи призвели до закриття багатьох підприємств, обмежень транспорту, пересування. Як результат, зростання безробіття, падіння платоспроможності, складнощі у веденні бізнесу, погіршення інвестиційного клімату, що негативно відобразилося на динаміці макроекономічних показників. Трансформаційні процеси у світовій економіці вимагають від держав та міжнародних організацій рішучих і швидких дій. Першочерговим завданням при цьому є оцінювання впливу пандемії Covid-19 на міжнародну конкурентоспроможність національних економік та результативності національних політик, спрямованих на забезпечення мінімізації її негативних наслідків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі впливу пандемії Covid-19 на міжнародну конкурентоспроможність національних економік, а також аналізу заходів щодо мінімізації її наслідків присвячений ряд досліджень. Яо К. розкрив шляхи посилення фіскальних стимулів уряду у процесі подолання наслідків пандемії [2]. Магана А., Грін Р. розкривають досвід США у боротьбі з пандемією [3]. Чапман К. надає оцінку міждержавній політиці у боротьбі з пандемією [4]. Альтман Д., Валарецо Х.К., Буркі Т. присвятили роботу оцінюванню масштабів пандемії у країнах Латинської Америки [5, 6]. Бугра Айдін А., Озер Н. сконцентрували увагу на ефективності дій регулятора у сфері конкуренції у відповідь на пандемію [7]. Чудик А., Мохадес К., Хашем Песаран М., Раїссі М., Ребуччі А. розробили економічну модель оцінювання наслідків пандемії для 33 країн [8]. Анг К. диверсифікував дослідження наслідків впливу пандемії на економіку розвинених країн та країн, що розвиваються [9].

Об'єктом дослідження є формування та розвиток міжнародної конкурентоспроможності національних економік.

Предметом дослідження є методичні та прикладні аспекти оцінювання впливу пандемії Covid-19 на міжнародну конкурентоспроможність національних економік.

Метою наукової роботи є розробка науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання впливу пандемії Covid-19 на міжнародну конкурентоспроможність національних економік окремих країн.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

1) проаналізувати тенденції впливу пандемії Covid-19 на світову економіку;

2) оцінити результативність національних політик мінімізації наслідків впливу пандемії Covid-19 на міжнародну конкурентоспроможність національних економік;

3) провести аналіз рейтингів міжнародної конкурентоспроможності національних економік окремих країн у період пандемії Covid-19.

У процесі проведення дослідження використовувались такі **методи**: аналізу та синтезу – позитивних та негативних змін на рівні національних економік у результаті впливу пандемії; причинно-наслідковий аналіз – для виявлення результатів впливу конкретної політики протистояння пандемії; порівняння – результатів імплементації політики протистояння пандемії; кореляційний аналіз – для побудови моделі взаємовпливу заходів протистояння пандемії на макроекономічні результати; експертне прогнозування – для виявлення основних макроекономічних трендів у майбутньому.

Наукова новизна полягає у подальшому розвитку науково - методичного підходу щодо оцінювання результативності національних політик мінімізації наслідків впливу пандемії Covid-19, що дозволяє виявити позитивний досвід, спрямований на досягнення високої результативності такої політики та масштабувати її у майбутньому при виникненні аналогічних несприятливих подій.

Результати наукової роботи впроваджені та використовуються у Світовому центрі даних з геоінформатики та сталого розвитку.

1. Аналіз тенденцій впливу пандемії Covid-19 на світову економіку

Першим зазнав впливу спалаху нового вірусу SARS-CoV-2 фінансовий сектор світової економіки. 21 січня 2020 р. обвалилися торги на фондових біржах Китаю, а 27 січня – на європейських біржах. Глобальний обвал фондового ринку тривав з 20 лютого по 12 березня 2020 року [10], [11], [12]. Таким чином, світова економічна криза, спричинена стрімким розповсюдженням вірусу SARS-CoV-2, як і в 2008-2009 рр., розпочалася зі світової фінансової кризи. Причиною цьому є високий ступінь стурбованості та невизначеності на фондових ринках, оскільки виникнення коронавірусної хвороби відбулося дуже раптово, а її поширення було настільки швидким, що за 2,5 місяці вона переросла у пандемію світового масштабу.

Через негативну динаміку котирування цінних паперів (майже до -40%) на найбільших світових фондових біржах з початком пандемії центральним банкам багатьох країн довелося знизити процентні ставки, щоб здешевити запозичення та заохотити витрати на стимулювання економіки.

Після успішних випробувань вакцин динаміка деяких біржових індексів стала позитивною. Станом на 24 січня 2021 року відсоткова зміна індексу Dow Jones – (+7,1%); SSE Composite – (+16,1%); Nikkei 225 – (+22,9%). Однак досі залишається негативною динаміка FTSE 100 (-11,6%) та FTSE MIB (-5,3%). Аналітики стурбовані, що можливість подальших затримок програм вакцинації може спричинити більшу волатильність фондових ринків [13].

Після фінансового сектору з початком пандемії 11 березня 2020 року постраждав і реальний. Через оголошений карантин у багатьох країнах з високою захворюваністю на Covid-19 різко зріс попит на продукти першої необхідності, виник товарний дефіцит, розпочалися ринкові спекуляції, зловживання ринковим становищем, особливо щодо медичних товарів.

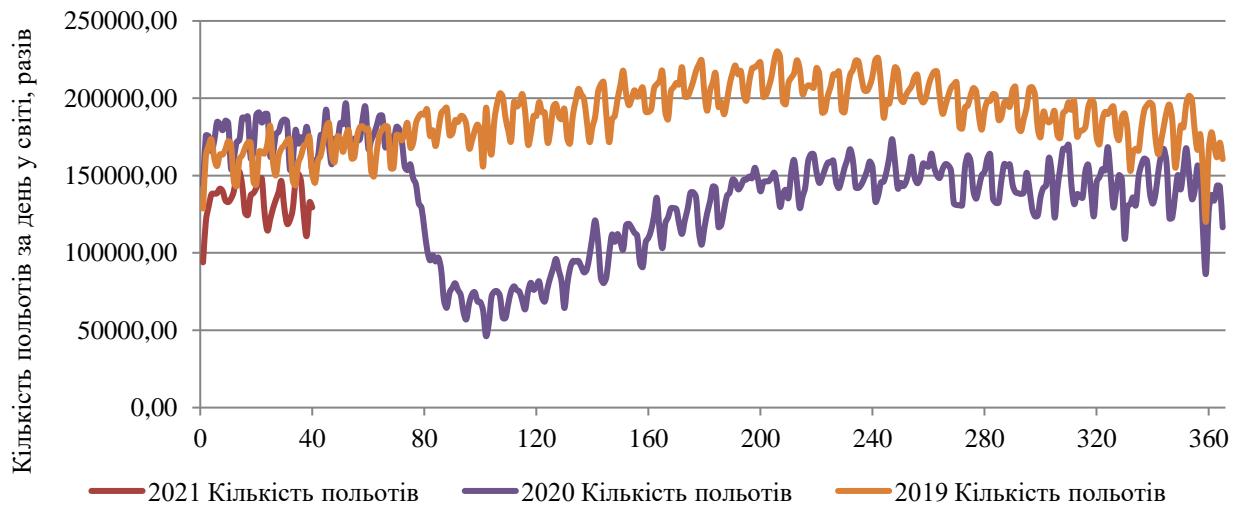
Введений навесні 2020 р. урядами держав карантин, зокрема, передбачав припинення роботи транспорту, обмеження на пересування, дотримання маскового режиму, соціальної дистанції, жорстке дотримання санітарно-епідеміологічних норм. Тому на зміну ажіотажу у сфері роздрібно́ї торгівлі прийшло різке падіння відвідуваності торговельних центрів та магазинів. Велика частина малих підприємств, яких була відсутня або слаборозвинута система он-лайн продажів зазнала банкрутства або закрилася на невизначений час [13]. Натомість конкурентоспроможними на ринку стали ті компанії, які пропонують безконтактну кур'єрську доставку [14]. Зміна купівельної поведінки призвела до значного зростання онлайн-роздрібно́ї торгівлі, світова виручка якої в 2020 році склала 3,9 трлн дол. [13].

Масове закриття торкнулося не тільки підприємств сфери торгівлі, але й підприємств транспортної (особливо авіаційної), туристичної, готельно-ресторанної, розважальної, культурної, спортивної сфер [13]. Закрилася й частина промислових підприємств. Внаслідок цього значно зменшилася потреба країн у енергетичних носіях через скорочення споживання електроенергії. Це призвело до падіння попиту на нафту та нафтопродукти. Обвал цін на нафту поглибив світову економічну рецесію [15], [16].

Тривалий карантин змінив пріоритети споживання: впав попит на автомобілі й одяг через перехід на дистанційну роботу і закономірно зріс на побутові товари через майже постійне перебування вдома [17]. Що стосується виробників автомобілів, то частина з них значно скоротила або повністю зупинила виробництво у зв'язку з припиненням поставок комплектуючих частин через логістичні обмеження, накладені карантинними заходами. Це, наприклад, Volkswagen, BMW, Daimler [18]. Найбільше постраждали глобальні ланцюжки доданої вартості, які залежать від постраждалих регіонів, таких як Китай, Італія, Іспанія або Німеччина [19].

За прогнозом Міжнародної асоціації повітряного транспорту, збитки авіакомпаній за 2020 р. складуть 38 млрд дол. Ринок авіаперевезень вийде на рівень 2019 р. лише у 2024 р. [20].

Так дані служби відстеження рейсів FlightRadar24 свідчать, що якщо що у 2019 р. динаміка польотів мала сезонний характер, то у 2020 р. із початком глобального карантину (11 березня, початок пандемії), почалося різке падіння кількості рейсів, яке призупинилося у квітні. На зміну йому прийшло поступове зростання, але на початку 2021 року рівень позаминулого року ще не був досягнутий. (рис. 1).

Рис. 1. Кількість польотів за день у світі, разів за 2019-2021 роки

Складено на основі: [21]

На противагу іншим галузям, спостерігаються високі доходи і стрімке зростання акцій більшості найбільших фармацевтичних ТНК. Акції Moderna (+715,5%), Novavax (+224,9%) зазнали значного зростання (дані станом на 24 січня 2021 року). Разом з тим спостерігається падіння курсу акцій Pfizer (-10,4%). Партнерство з BioNTech, висока вартість виробництва та управління та зростаюча кількість конкурентів зменшили довіру інвесторів до компанії [13].

З початком пандемії процес працевлаштування став важчим через збільшення конкурсу на одне робоче місце, пов'язане зі зменшенням штату співробітників компаніями, кількості нових вакансій і стрімкого збільшення безробітних. Так, за даними МВФ, найбільше зріс рівень безробіття у США (з 3,7% до 8,9%) та Канаді (з 5,7% до 9,7%) [22]. У цілому рівень безробіття, за оцінками WEF, виріс з 88 до 115 млн ос. в 2020 р. [23].

Станом на січень 2021 р. кількість нових робочих місць у багатьох країнах все ще дуже низька. Щоденні темпи зростання нових вакансій досі негативні у Франції, Іспанії, Великобританії і деяких інших країнах [13].

За оцінками МВФ станом на січень 2021 р., глобальна економіка скоротилася на 3,5% у 2020 р. Організація назвала спад найгіршим з часів Великої депресії 1930-х років. Однак МВФ прогнозує зростання світової економіки на 5,5% в 2021 р. [24]. Це буде обумовлено, в першу чергу, такими країнами, як Індія і Китай, зростання яких, за прогнозами, складе 11,5% і 8,1% відповідно. Очікується, що відновлення в країнах, орієнтованих на послуги, які сильно постраждали від пандемії, як Великобританія чи Італія, буде повільним. Крім цього, значно зросла частка тіньового сектора економіки, особливо в країнах з низьким рівнем доходу (в першу чергу, Африканського регіону) [25].

Наслідки пандемії Covid-19 у наступні 3-5 років можуть поставити під загрозу розвиток світової економіки, застерігають експерти Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). Крім того, в результаті пандемії може посилитися соціальна нерівність та економічна нестабільність, йдеться в доповіді ВЕФ про глобальні ризики Global Risks Report 2021 [26].

Зокрема, представники бізнесу і різних соціальних груп, опитані експертами, очікують, що протягом наступних 3-5 років пандемія призведе до таких проблем, як спекулятивні бульбашки, нестабільність цін, надмірне зростання зовнішнього боргу країн, значні труднощі у пошуку роботи. У дослідженні наголошується, що початок вакцинації від COVID-19 не означає припинення впливу пандемії на соціально-економічний розвиток. Світова соціально-економічна система в подальшому зазнає значних трансформацій.

Наслідки впливу пандемії на світової економіки матимуть довгостроковий характер.

2. Оцінювання результативності національних політик мінімізації наслідків впливу пандемії Covid-19

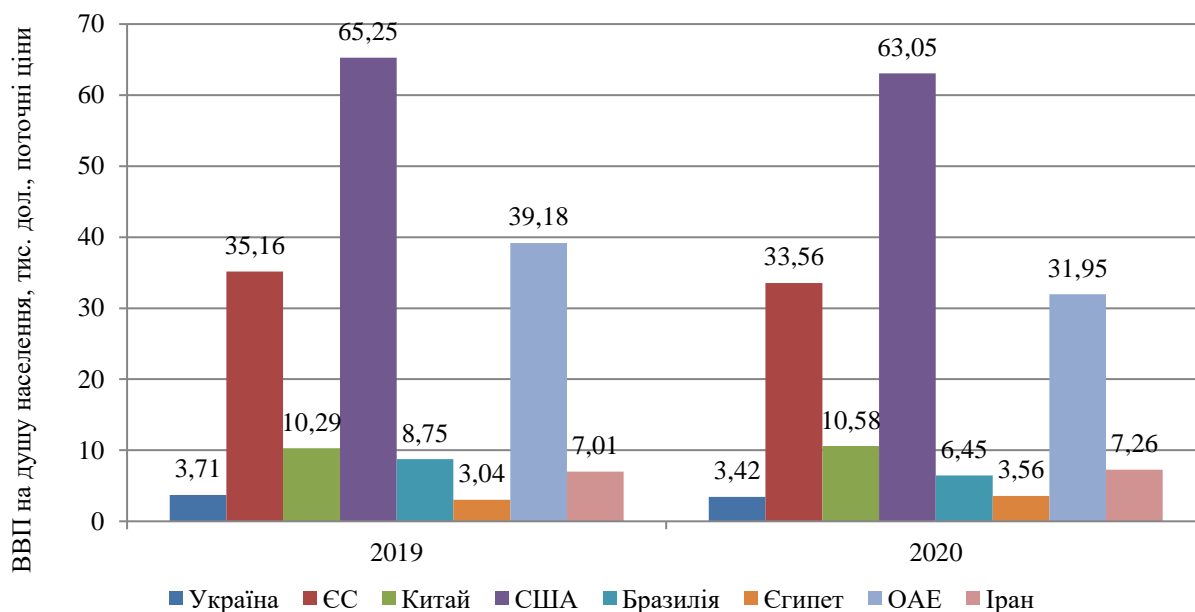
Для того, щоб пом'якшити негативний вплив карантину в умовах пандемії Covid-19 на національну економіку, державами та міжнародними організаціями була впроваджена низка заходів в рамках різних напрямів національної політики, узагальнених у Додатку Б [2], [4-6], [32-35].

Аналітична вибірка представлена Україною, Європейським Союзом (ЄС) і країнами з різних регіонів, серйозно постраждалих від пандемії Covid-19. У Східній Азії – це Китай як країна-осередок пандемії. У Північній Америці – США, у Латинській – Бразилія. Серед країн Африканського континенту в економічному плані найбільш постраждав Єгипет через серйозний удар по туристичному сектору. Серед країн Близького Сходу обрано Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ) як країну, що постраждала від нафтової кризи, спричиненої пандемією, та Іран, який знаходиться під перманентними економічними санкціями.

Проведемо оцінювання результативності національних політик мінімізації наслідків впливу пандемії на основі аналізу впливу проведених заходів в рамках цих політик на основні макроекономічні показники міжнародної конкурентоспроможності національної економіки. Серед них було обрано ВВП на душу населення (у поточних цінах), темпи приросту реального ВВП, рівень інфляції (індекс споживчих цін), частку зовнішнього державного боргу у ВВП та рівень безробіття.

Отже, спочатку проаналізуємо динаміку ВВП на душу населення (у поточних цінах) в аналізованих країнах за 2019 та 2020 роки (до та після початку пандемії (рис. 2).

З рис. 2 видно, що ВВП на душу населення в Україні у 2020 році впав на 7,8%, що є досить значним падінням. Якщо проаналізувати обсяг фінансування заходів мінімізації наслідків пандемії за 2020 рік, то в Україні він не мав таких масштабів, як в інших країнах вибірки.

Рис. 2. ВВП на душу населення, тис. дол., у поточних цінах в 2019-2020 рр. в Україні, ЄС, Китаї, США, Бразилії, Єгипті, ОАЕ, Ірані

Складено на основі: [36]

На фіскальні заходи боротьби з пандемією уряд України у 2020 році виділив 2,9 млрд дол. (80,9 млрд грн). В рамках бюджетної політики на розвиток медичної інфраструктури виділено 380 млн дол. (10,6 млрд грн). Національна служба охорони здоров'я виділила 420 млн дол. (11,7 млрд грн.) для фінансування медичного персоналу, що лікує пацієнтів з COVID. Щодо кредитної політики, то програмою субсидування позик «5-7-9» було надано позик на суму 625 млн дол. (17,4 млрд грн). [35]. Зважаючи на недостатні обсяги фінансування фіскальних заходів боротьби з пандемією, а також глибоку економічну рецесію в Україні у 2020 році, можна спрогнозувати подальше падіння ВВП на душу населення і в 2021 році.

Тепер порівняємо фіскальні заходи України з країнами ЄС. ВВП на душу населення країн ЄС за 2020 рік зазнав меншого падіння, ніж в Україні, – на 4,6% [36]. Однак масштаб фіскальних заходів у країнах ЄС є одним з найбільших у світі – 645,5 млрд дол. (540 млрд євро) за 2020 рік. Бюджетна політика спрямована на виділення 290 млрд дол. (240 млрд євро) для

фінансування витрат на охорону здоров'я. На кредитування малого та середнього бізнесу було направлено понад 240 млрд дол. (200 млрд євро) [35].

Однак, як бачимо з рис. 2, незважаючи на грандіозні за обсягом фінансування фіскальні заходи, економіка країн ЄС не уникнула падіння. Тому у липні 2020 р. представники країн-членів ЄС прийняли рішення про додаткове виділення 750 млрд євро для відновлення економіки після пандемії. 11 грудня лідери ЄС уклали угоду про бюджет ЄС та фонд оздоровлення «Наступного покоління» (NGEU). Передбачається, що кошти розподілятимуться між грантами (390 млрд. євро) та позиками (360 млрд. євро). Більшу частину коштів з Фонду планується витратити у 2021-23 рр. [35]. Зважаючи на те, що ЄС продовжує виділяти все більші кошти на оздоровлення національних економік Союзу, постраждалих внаслідок пандемії Covid-19, можна спрогнозувати позитивні темпи зростання ВВП на душу населення у 2021 році та повне відновлення економік ЄС у 2023 році.

Стосовно КНР, то у 2020 році ВВП на душу населення виріс з 10,29 тис. дол. до 10,58 тис. дол. (рис. 2), тобто на 2,8% [36]. Китайська економіка є однією з небагатьох у світі, яка зросла за період пандемію. Досвід Китаю є показовим, оскільки ця країна першою прийняла удар пандемії і, не дивлячись на значні втрати людей і ресурсів, її влада змогла виробити власну ефективну політику протистояння пандемії. Тільки в рамках фіскальної політики Китаєм було виділено 4,8 трлн юанів, або 747 млрд дол., що становить 4,7% ВВП країни. Саме завдяки тому, що кошти були спрямовані на кредитування малих і середніх підприємств (8% від всієї суми фіскальних заходів), у банківський сектор (11,5%), на підтримку фондової біржі (37,5%) для забезпечення безперебійних поставок медичного обладнання, а також зниження мит і податків (19%), уряду вдалося досягти економічного зростання [35].

З огляду на той факт, що ВВП більшості країн в 2020 р. знизився, можна спрогнозувати, що в Китаї завдяки економічному зростанню в 2020 р., темпи зростання ВВП на душу населення будуть збільшуватися й в 2021 р.

США є країною, яка наразі найбільше постраждала від пандемії Covid-19 за кількістю інфікованих. З рис. 2 можна побачити, що ВВП на душу населення США за 2020 рік знизився на 3,4%, тобто падіння показника було меншим, ніж в ЄС [36]. При цьому фіскальні заходи, оголошені Білим домом, склали 2 трлн дол., що є найбільшим пакетом допомоги економіці у боротьбі з пандемією Covid-19 серед усіх країн світу. Зокрема бюджетна політика охоплювала фінансування лікарень, медичної інфраструктури (75 млрд дол.), сфери охорони здоров'я (25 млрд дол. на тестування на віруси; розробку вакцин, терапевтичних засобів та діагностики тощо). У рамках кредитної політики було виділено 510 млрд. дол. для запобігання банкрутству підприємств шляхом надання позик, гарантій та підтримки програми Федерального резервного резерву та 349 млрд. дол. простих позик та гарантій адміністрації малого бізнесу для допомоги малим підприємствам. Стосовно монетарної політики, то ФРС знизила процентні ставки і зайнялася випуском ліквідності, оголосивши про покупку нових цінних паперів на 700 млрд дол. [35].

Так само, як і в ЄС, незважаючи на наймасштабніші у світі фіскальні та монетарні заходи, США не вдалося уникнути падіння ВВП на душу населення. Тому аналогічно ЄС, у грудні 2020 року Адміністрація Президента заявила про виділення додаткових 877 мільярдів дол. (близько 4,5 % ВВП) щодо боротьби з коронавірусом [35]. Тому можна спрогнозувати, що в США, як і в ЄС, буде зростання ВВП на душу населення у 2021 році.

Найбільшого економічного спаду серед обраних країн зазнала Бразилія: її ВВП на душу населення впав у 2020 р. з 8,75 до 6,45 тис. дол. (на 26,3%) [36]. Причиною економічного спаду є те, що влада Бразилії значно недооцінила масштаби поширення Covid-19. Через несвоєчасність превентивних заходів Бразилія є однією з найбільш постраждалих країн як за кількістю хворих Covid-19, так і в економічному плані. Непослідовна національна політика призвела до значного зростання первинного дефіциту бюджету до 8,3% ВВП [34], [35]. Хоча й фіскальні заходи уряду склали 12% від ВВП і були реалізовані в різних напрямках національної політики (соціальна, фіскальна, монетарна), проте ці

заходи виявилися неефективними. Також, державі слід звернути увагу на страхування від безробіття і більше коштів виділяти на підтримку вразливих галузей промисловості, оскільки на домогосподарства було виділено значно більше коштів, ніж на бізнес [34], [35]. Надалі можна очікувати подальше падіння ВВП на душу Бразилії, хоча темпи такого падіння трохи сповільниться.

Серед аналізованих країн у 2020 році найбільшого економічного зростання у поточних цінах вдалося досягти Єгипту: 3,56 тис. дол. ВВП на душу населення в порівнянні з 3,04 тис. дол. у 2019 г. (на 17,1%) [36]. Найбільш розвиненою в Єгипті є туристична сфера. Тому значна частина коштів була виділена на її підтримку в умовах карантину, а саме 12% всього ВВП країни, завдяки чому вдалося уникнути падіння галузі і переорієнтуватися на умови карантинних обмежень.

Національна політика щодо мінімізації наслідків Covid-19 не виявилася настільки ефективною в ОАЕ. У 2020 році обсяг ВВП на душу населення в цій країні впав на 18,5% з 39,18 до 31,95 тис. дол. [36]. Причиною цього може бути нафтова криза, яка супроводжувалась падінням попиту та цін на нафту через значне зменшення потреби у споживанні енергетичних ресурсів у країнах, де було закрито високу частку підприємств.

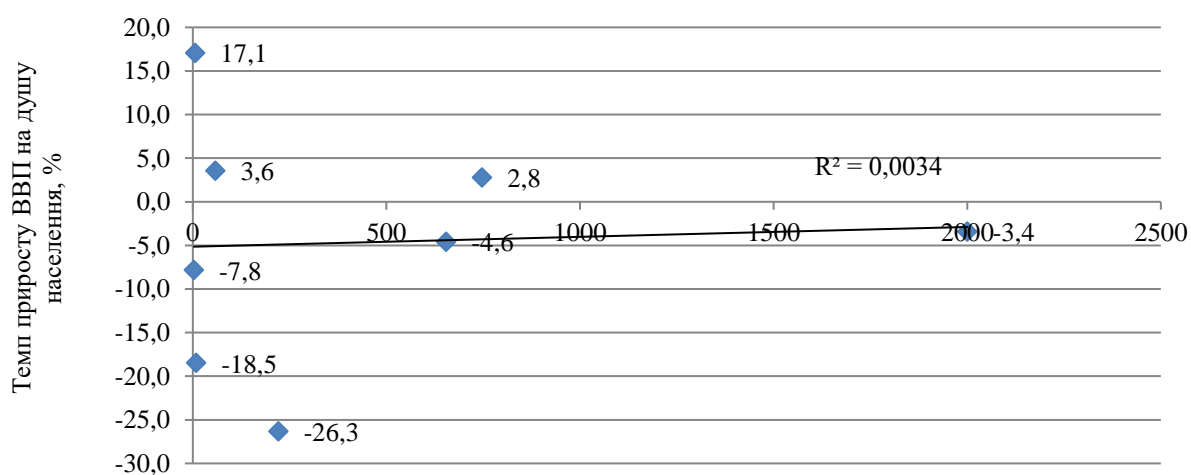
Найбільше постраждала сфера туризму, авіації та освіти. Якщо порівнювати політику ОАЕ з політикою більш успішних в питаннях мінімізації наслідків пандемії країн, то можна відзначити, що на фіскальні стимули виділено хоча і чимало, але все ж недостатньо коштів – 2,8 % ВВП (8,7 млрд дол.). Для порівняння Іран, який знаходиться під економічними санкціями, тільки на кредитування бізнесу виділив 4,4 % ВВП. Замість податкових канікул ОАЕ надали лише податкові пільги і виділили на них всього 0,4 млрд дол. (в Ірані ж виділено 6% ВВП) [35].

У той же час, можна очікувати економічне зростання ОАЕ в 2021 р. в зв'язку з масштабною монетарною політикою держави. Центральним банком ОАЕ було оголошено про пакет заходів в 70 млрд дол. (20 % ВВП ОАЕ), спрямованих на зниження нормативних резервів банків, лібералізацію

банківської сфери. Передбачено спрощення банківських операцій, відстрочку по кредитах, пільгове кредитування для бізнесу [35].

Іран відноситься до країн, які найбільш постраждали від Covid-19 за кількістю інфікованих в Азії. В Ірані найбільше коштів було виділено на забезпечення мораторію по сплати податків, щоб зменшити навантаження на підприємства в період кризи. Завдяки цьому, за 2020 р. ВВП на душу населення країни виріс на 3,6%, що більше, ніж в КНР, тому в подальшому прогнозується збільшення цього показника. [35], [36].

Таким чином, було визначено, що обсяги фінансування фіскальних заходів дуже сильно різняться в обраних для аналізу країнах. Визначимо, чи залежать темпи приросту показника «ВВП на душу населення у поточних цінах» від обсягу фінансування фіскальних заходів боротьби з пандемією Covid-19 у 2020 році (рис. 3). Для цього побудуємо в додатку «Ексель» лінію тренду та визначимо коефіцієнт детермінації R^2 .

Рис. 3. Модель залежності темпу приросту ВВП на душу населення (у поточних цінах) від обсягу фіскальних стимулів боротьби з пандемією

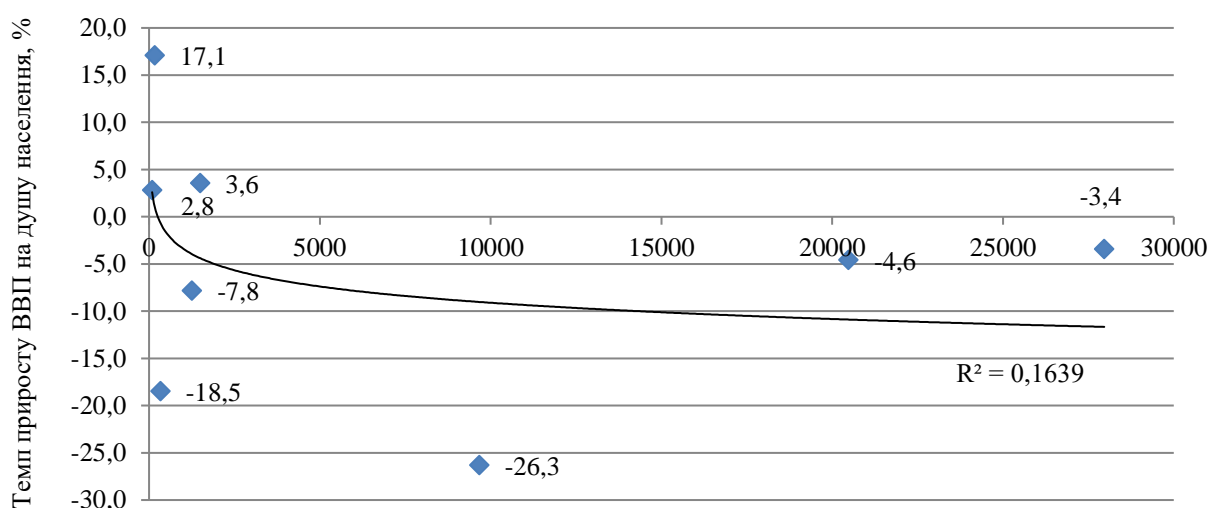
Складено на основі: [35], [36]

З рис. 3 яскраво видно, що залежність між двома цими показниками відсутня ($R^2 = 0,0034$). Можна зробити висновок, що обсяг фінансування фіскальних заходів боротьби з пандемією не вплинув на темпи приросту ВВП на душу населення, а вплив мали інші фактори, наприклад, кількість

інфікованих COVID-19 у країні. Візьмемо дані щодо кількості інфікованих станом в аналізованих країнах станом на 11.02.2021 [37], [38]:

- 1) Україна – 1258094 ос.;
- 2) ЄС – 20478718 ос.;
- 3) Китай – 89736 ос.;
- 4) США – 27964624 ос.;
- 5) Бразилія – 9671832 ос.;
- 6) Єгипет – 171390 ос.;
- 7) ОАЕ – 339667 ос.;
- 8) Іран – 1496455 ос.

Побудуємо модель залежності темпу приросту ВВП на душу населення (у поточних цінах) від кількості інфікованих COVID-19 (рис. 4).

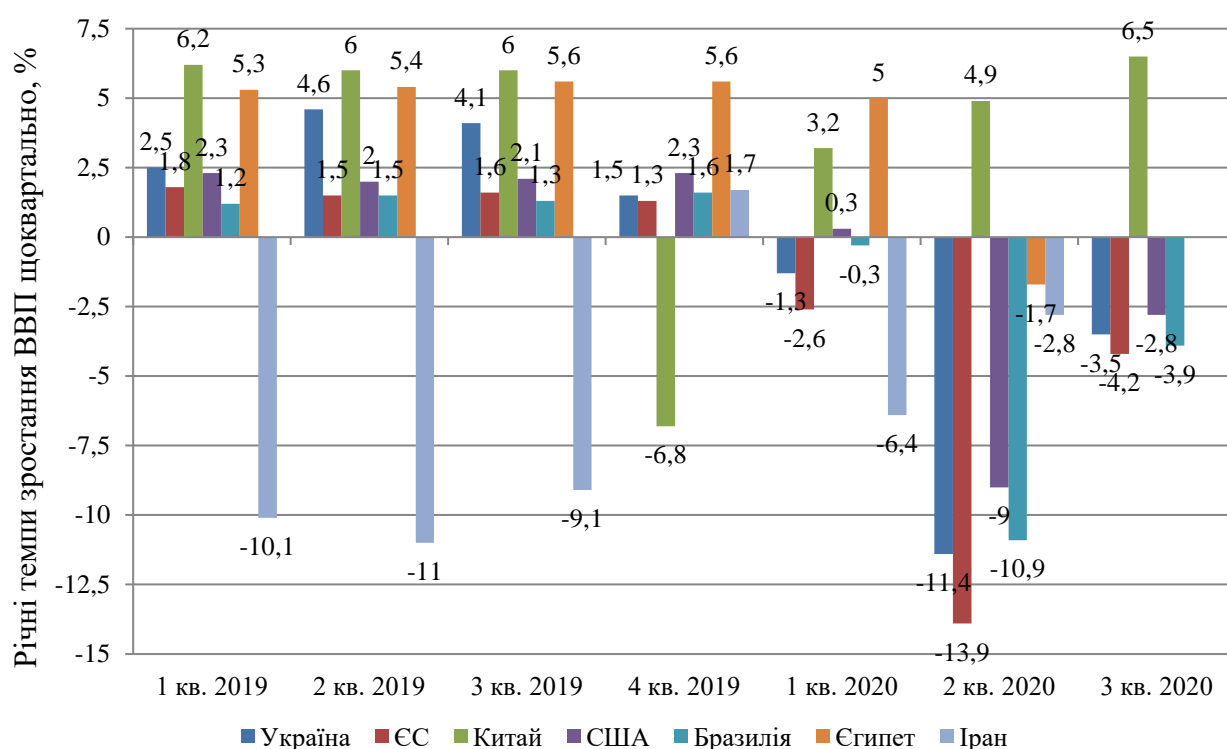
Рис. 4. Модель залежності темпу приросту ВВП на душу населення (у поточних цінах) від кількості інфікованих COVID-19

Складено на основі: [36], [37], [38]

Як видно на рис. 4, коефіцієнт кореляції $R = 0,37$, що є слабкою взаємозалежністю, проте вищою, ніж між обсягами фінансування. Причиною такої кореляції є те, що США та ЄС зі значно вищою кількістю хворих змогли забезпечити значно менше падіння ВВП на душу населення (-3,4% та -4,6%) відповідно, ніж Бразилія (-26,3%), ОАЕ та Україна. Причина у цьому не стільки

в масштабі фінансування заходів, а скільки в економічному стану та розвитку країн до пандемії. Так, ОАЕ зазнала серйозного удару через монокультурну спеціалізацію на нафтовій промисловості; Україна – через те, що її економіка досі не відновилася після подій 2014 р.; Бразилія – через низьку ефективність демократичних інститутів та недостатньо розвинуту економіку. Такі країни, як Китай, Єгипет та Іран, змогли досягти зростання завдяки швидкому спаду пандемії, що дозволило їх економікам раніше відновитись.

Слід зауважити, що показник ВВП на душу населення у поточних цінах не відображає впливу інфляції на економіку. Тому доцільно окремо розглянути щоквартальну динаміку темпів приросту реального ВВП (рис. 5).

Рис. 5. Річні темпи зростання ВВП щоквартально, %, у 2019-2020 рр. в Україні, ЄС, Китаї, США, Бразилії, Єгипті, Ірані

Складено на основі: [39]

Дані в ОАЕ по кварталах відсутні

Якщо у 2019 р. темп приросту реального ВВП України склав 3,2 %, то протягом трьох кварталів 2020 він був від'ємним, з найнижчим значенням у 2-му кварталі (-11,4 %) [39]. Різке падіння реального ВВП в Україні у цей період

свідчить про неефективність початкових заходів щодо мінімізації наслідків карантину та неготовність економіки балансувати карантинні заходи.

Економіку ЄС теж не оминули негативні тенденції. Спостерігається падіння темпів приросту реального ВВП, яке досягло свого апогею в другому кварталі 2020 р. Зважаючи на достатній запас міцності економіки в умовах карантинних обмежень країни ЄС знизили темпи падіння.

Якщо розглядати щоквартальну динаміку ВВП (рис. 5) [39], то в Китаї пік падіння припав на четвертий квартал 2019 р. Початок пандемії, а разом з нею неготовність і деякий час на прийняття рішень дозволили показником ВВП різко піти вниз. У міру здійснення заходів щодо мінімізації наслідків пандемії, ВВП знову почало своє зростання.

Що стосується США та Бразилії, то після економічного зростання у 2019 р. найбільш глибокого падіння реального ВВП економіка зазнала у другому кварталі 2020 року (-9% та -10,9% відповідно), у самий розпал пандемії. У третьому кварталі реальний ВВП мав не такий значний негативний приріст (-2,8% та -3,8% відповідно). Тобто це говорить про те, що профінансовані державами заходи почали показувати результати у третьому кварталі.

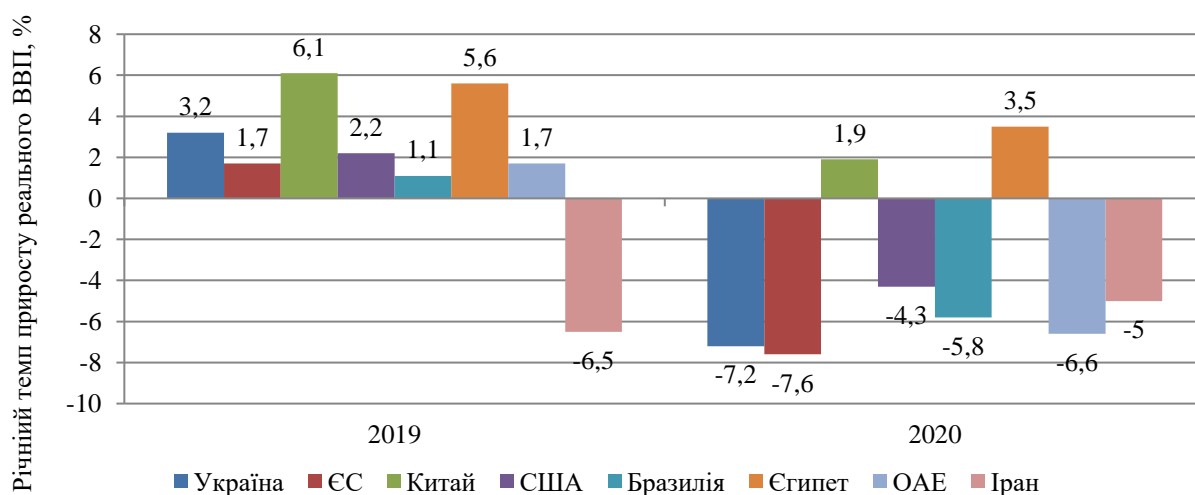
У Єгипті у другому кварталі 2021 р. спостерігається падіння реального ВВП на 1,7%. Інформація за третій квартал не наводиться. Однак у 2021 р. слід очікувати збільшення темпів зростання реального ВВП. Сам темп буде залежати від швидкості відкриття інших туристичних дестинацій. Якщо тенденція не зміниться, а Єгипет збереже свою відкритість туристичним потокам, то зростання ВВП очікується на рівні 9–10 %. І це дуже високий рівень для країн, що розвиваються, навіть в допандемічний період.

Якщо аналізувати динаміку темпів приросту реального ВВП Ірану за період 2019–2020 рр., то можна відзначити, що його істотне падіння мало місце ще до початку пандемії. Оскільки в своїй національній політиці Іран пішов за китайським варіантом, зосередивши фіскальні заходи на кредитуванні малого та середнього бізнесу, причому тільки на цю сферу було виділено 4,4 % ВВП (у

порівнянні з 0,4 % ВВП в Китаї) [35], то вже в першому кварталі 2020 р. можна спостерігати уповільнення темпів падіння ВВП (рис. 5).

Оскільки по ОАЕ відсутня інформація щодо темпів приросту реального ВВП по кварталам за весь досліджуваний період, а в Єгипті та Ірані за 3 квартал, та ще не всі країни опублікували дані за 4-ий квартал, то наведемо на рис. 6 річну динаміку темпів приросту реального ВВП в аналізованих країнах за 2019 та 2020 рр. [40].

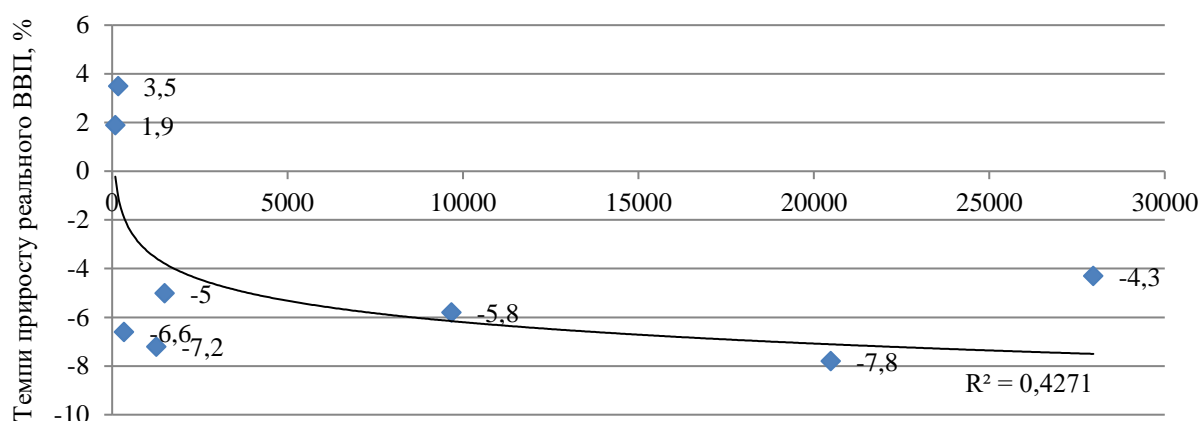
Слід зауважити, що різні темпи приросту цих двох показників пов'язані з тим, що при розрахунку реального ВВП певний рік береться за базовий, і за цей час ціни можуть значно змінитися. На рис. 6 можна побачити, що в ОАЕ темп приросту реального ВВП у 2020 році склав -6,6%, в Ірані він дорівнював -5%, а в Єгипті він був 3,5%, тобто позитивним.

Рис. 6. Річні темпи приросту реального ВВП, %, за 2019-2020 рр. в Україні, ЄС, Китаї, США, Бразилії, Єгипті, ОАЕ, Ірані

Складено на основі: [40]

Порівнюючи дані річних темпів приросту реального ВВП (рис. 6) та обсягів фінансування фіскальних заходів боротьби з пандемією Covid-19 (Додаток Б), навіть без кореляційного аналізу також бачимо відсутність взаємозалежності. З іншого боку, між приростом реального ВВП та кількістю інфікованих COVID-19 було виявлено більш сильний зв'язок (рис. 7). З рис. 7 видно, що коефіцієнт кореляції R цієї моделі 0,65 (середній зв'язок).

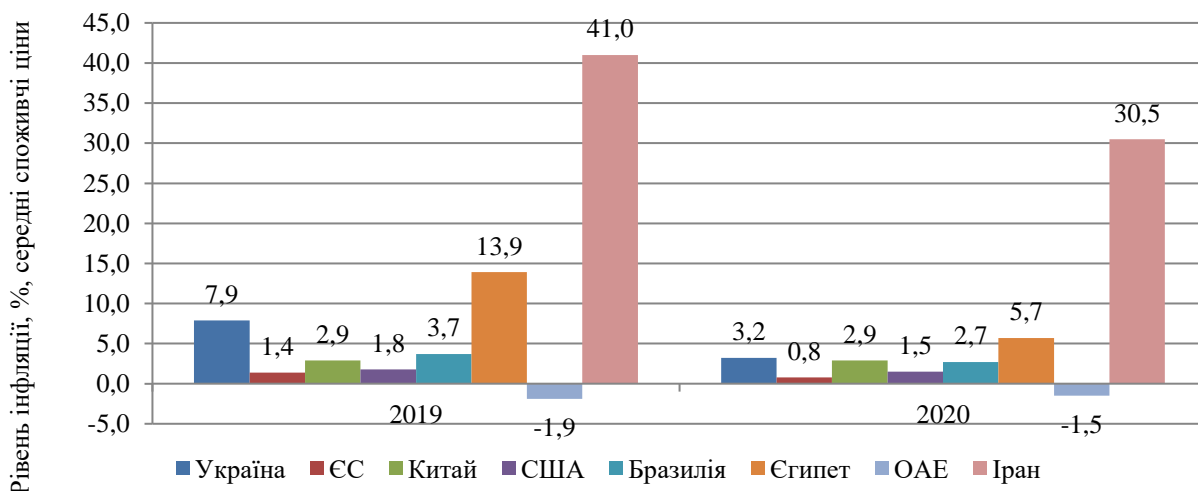
Рис. 7. Модель залежності темпу приросту реального ВВП від кількості інфікованих COVID-19

Складено на основі: [37], [38], [40]

Звідси можна зробити висновок, що вагому роль у динаміці ВВП за 2020 рік зіграв масштаб поширення пандемії COVID-19. Країни з меншою кількістю інфікованих та швидкими темпами одужання населення від хвороби швидше перейшли до послаблених та адаптаційних карантинних заходів, а їх економічне життя практично повернулося до допандемічного рівня. Так, якби в Китаї не зупинилося різке зростання захворюваності і не досягло такого ж рівня, як в США та в цілому в ЄС, то економіка цієї країни також зазнала б падіння. Однак пандемія COVID-19 триває лише один рік, тому більша частина впроваджених країнами заходів ще не дала остаточних результатів. Можна очікувати, що грандіозне фінансування боротьби з пандемією в країнах ЄС та США матиме довгостроковий характер, і його результативність більш точно можна буде оцінити в наступні роки.

Порівнюючи темпи приросту реального ВВП та у поточних цінах (рис. 6 та рис. 2 відповідно), можна відзначити, що в Ірані темп приросту ВВП у поточних цінах за 2020 рік додатний (3,6%), а реального – від’ємний (-5%). Це спричинено високим рівнем інфляції в країні (рис. 8) [41]. Що стосується рівня інфляції в Україні та країнах ЄС, то у 2020 році він був незначним, однак в Україні в цілому вищим. Прогнозується, що індекс споживчих цін в Україні в

2021 році буде в межах 104-106%, а в країнах ЄС – 100% [41]. У США рівень інфляції у 2020 році навіть зменшився: з 1,8% до 1,5%.

Рис. 8. Рівень інфляції, %, середні споживчі ціни за 2019-2020 рр. в Україні, ЄС, Китаї, США, Бразилії, Єгипті, ОАЕ, Ірані

Складено на основі: [41]

Великомасштабна монетарна політика в Китаї та Ірані дозволила стримати зростання інфляції через пандемію коронавірусу (рис. 8). У Китаї рівень інфляції зберігся на рівні 2,9%, тому ми прогнозуємо, що інфляція в Китаї в 2021 році не перевищить 3% і повинна зменшитися. Що стосується Ірану, то у нього в 2019 році був досить високий рівень інфляції (41%). Уряду вдалося знизити рівень інфляції до 30,5% (на 25,6%), тому ми прогнозуємо, що в 2021 році рівень інфляції в Ірані буде в районі від 20 до 30% [41]. Крім цього, Іран виділив 1,5 млрд дол. на підтримку валютного ринку, що забезпечило стабільну динаміку курсу валют на рівні 42 іранських ріалів за долар [42].

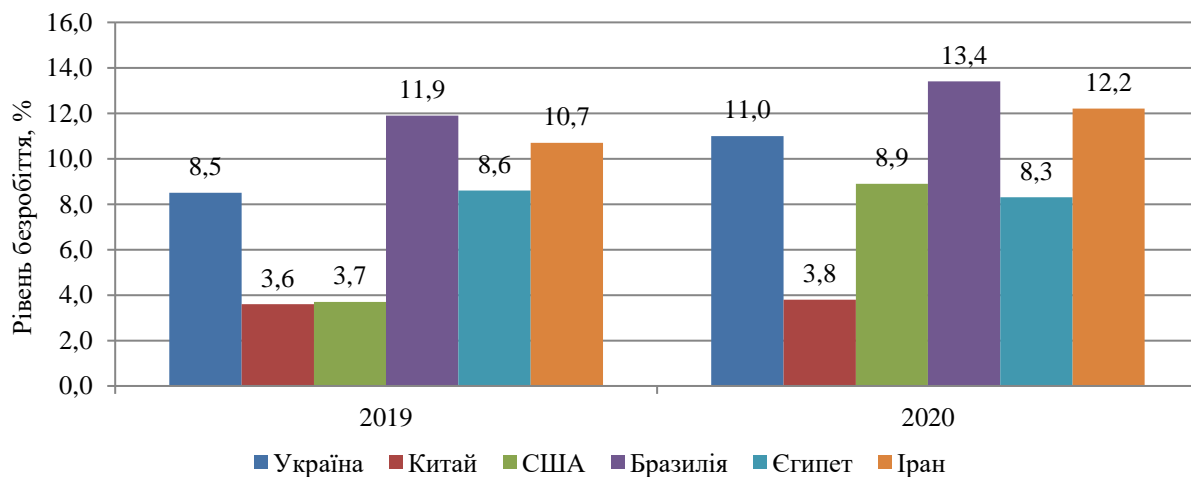
Чітка соціальна спрямованість заходів в Бразилії дозволила уникнути зростання інфляції в країні і привести до зниження її рівня з 3,7 до 2,7% [41]. У 2021 р. можна очікувати зростання інфляції через можливу грошову емісію для покриття бюджетного дефіциту та державного боргу.

Рівень інфляції в Єгипті в 2020 р. знизився з 13,9 до 5,7% [41]. Можна спрогнозувати у 2021 році стабілізацію інфляції на рівні 5%. В ОАЕ зберігається дефляція на рівні 1,5% [41]. Пандемія ще більше стиснула попит на

нерухомість і привела до чергового зниження цін [35]. Можна спрогнозувати подальше зменшення рівня дефляції в 2021 р. через різке падіння ВВП.

Таким чином, в усіх країнах, окрім ОАЕ, вдалося зменшити рівень інфляції у 2020 році, що свідчить про ефективність їх монетарних політик та значний запас міцності банківського сектору у протистоянні з пандемією Covid-19. Лише в ОАЕ зменшився рівень дефляції через нафтову кризу.

Стосовно рівня безробіття, то в ЄС розроблено програму Support Mitigating Unemployment Risks in Emergency, спрямовану на зниження ризиків безробіття у надзвичайних ситуаціях [43]. Даних щодо рівня безробіття в ЄС МВФ не навів. Також відсутні дані по ОАЕ [22]. З решти країн наведемо дані щодо рівня безробіття на рис. 9.

Рис. 9. Рівень безробіття, %, у 2019-2020 рр. в Україні, Китаї, США, Бразилії, Єгипті, Ірані

Складено на основі: [22]

З рис. 9 видно, що в Україні рівень безробіття зріз з 8,5% до 11%, що свідчить про неефективність соціальної та страхової політик. На страхування безробіття в країні було виділено всього 384 млн дол. Можна спрогнозувати зростання частки тіньового сектору та прихованої зайнятості в 2021 році.

Як вже зазначалось раніше, США є країною з найбільшим зростанням рівня безробіття у 2020 році порівняно з попереднім. Це пов'язано з найвищим рівнем захворюваності у світі та, як наслідок, значним скороченням штату

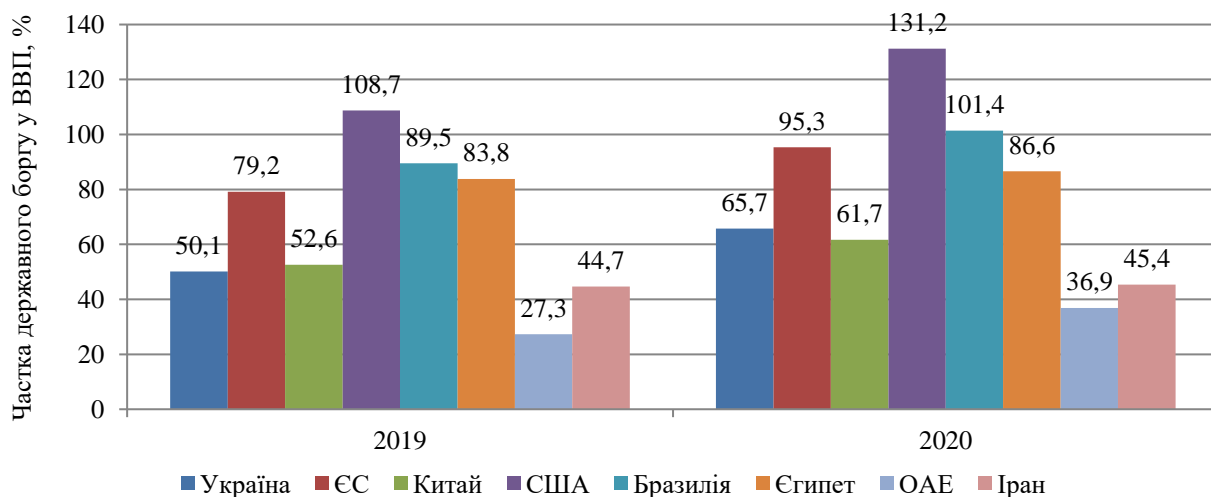
працівників. Однак, влада США виділила 268 млрд дол. на виплату соціальної допомоги по безробіттю, а також 483 млрд дол. на захист робочих місць, тому очікується зменшення рівня безробіття в 2021 році.

Хоча фіскальна і монетарна політики в Китаї та Ірані виявилися ефективними, країнам не вдалося уникнути зростання безробіття в 2020 році: в Китаї з 3,6 до 3,8%, а в Ірані з 10,7 до 12,2% в порівнянні з 2019 роком [22]. Це пов'язано з недостатньою ефективністю соціальної та страхової політик. Так, Іран у 2020 році виділив на страхування безробіття всього 0,3% ВВП, тому і спостерігається серйозне зростання безробіття на 1,5 в.п. У Китаї ж витрати на соціальне страхування безробіття в 2020 році були набагато вищими і склали 2% ВВП, завдяки чому безробіття зросло всього на 0,2 в.п. [35]. Таким чином, прогноз рівня безробіття для Ірану негативний, якщо не буде збільшено витрат на соціально-страхову політику, що ж стосується Китаю, то ми прогнозуємо, що рівень безробіття в ньому повинен знизитися в 2021 році, оскільки держава почала виділяти значні суми коштів на її страхування.

Єгипет є однією з небагатьох країн, де в 2020 р знизився рівень безробіття: з 8,6 до 8,3% відносно попереднього року [22]. Крім цього, влада Єгипту розгорнули широку соціальну кампанію: збільшили пенсії на 14 %, на пільгове споживче кредитування було направлено 2,4 % ВВП. Значно були розширені соціальні програми, особливо для працівників туристичної сфери. Єгипет також відрізняє широка спрямованість національних політик по боротьбі з Covid-19. Крім фіскальної, структурної та соціальної політик, реалізовується також монетарна, введення канікул на більшість податків [35].

Через відсутність у Бразилії налагодженої страхової політики щодо безробіття, а саме введення заходів лише з часткової компенсації працівникам, його рівень в країні зріс з 11,9 до 13,4% [22]. Оскільки держава більше витрат виділяє в соціальній політиці пенсіонерам і малозабезпеченим, ніж бізнесу, то ми прогнозуємо подальше збільшення безробіття до 15% в 2021 році.

Наостанок розглянемо динаміку частки державного боргу в аналізованих країнах за 2019-2020 рр. (рис. 10) [44].

Рис. 10. Частка державного боргу у ВВП, %, за 2019-2020 рр. в Україні, ЄС, Китаї, США, Бразилії, Єгипті, ОАЕ, Ірані

Складено на основі: [44]

Закономірно, що в результаті значного обсягу фінансування заходів боротьби з пандемією в усіх аналізованих країнах зросла частка державного боргу у ВВП. Досить серйозно зріс державний борг в Україні (з 50,1% до 65,7% у ВВП) та ЄС (з 79,2 до 95,3%). В 1,3 рази тепер перевищує державний борг обсяг ВВП США, що є дуже негативним результатом, і сам зростання боргу у США найбільше серед обраних країн. За період пандемії (2020 р.) частка державного боргу у ВВП в Китаї зросла з 52,6 % до 61,7 %, а в ОАЕ з 27,3% до 36,9%. Дивлячись продовження значного фінансування заходів, що вживаються урядами цих країн для підтримки різних сегментів економіки, можна прогнозувати подальше збільшення частки державного боргу у ВВП.

В Ірані частка державного боргу до ВВП у 2020 році практично не змінилася [44], тому можна прогнозувати, що і в 2021 р. вона не перевищить 46%. Що стосується державного боргу, то в Єгипті він виріс незначно з 83,8 до 86,6% по відношенню до ВВП, що також ілюструє ефективність проведених Єгиптом заходів [44]. Частка державного боргу в ВВП Бразилії стрімко зросла в 2020 році з 89,5 до 101,4% [44]. Поєднання з високим рівнем первинного дефіциту бюджету дозволяє нам прогнозувати подальше зростання державного боргу Бразилії до 110% в 2021 році.

3. Аналіз рейтингів міжнародної конкурентоспроможності національних економік у період пандемії Covid-19

Негативні тенденції, викликані пандемією Covid-19 проявилися через: посилення макроекономічної нестабільності; погіршення трудового потенціалу; через введені карантинні обмеження постраждала інфраструктура; безробіття та інфляція спричинили падіння добробуту населення; збитковість підприємств багатьох галузей призвели до зменшення інвестиційної привабливості багатьох країн; падіння ділової активності зумовило зменшення капіталоємності, кількості впроваджених інновацій; нових технологій; інституційне середовище багатьох країн не встигало за стрімкими змінами, спричиненими пандемією, як наслідок, зростання злочинності; порушення формування глобальних ланцюжків доданої вартості через логістичні обмеження; зниження рівня конкуренції на ринках, монополізація; зростання частки тіньового сектору внаслідок безробіття.

Для аналізу динаміки рівня міжнародної конкурентоспроможності національних економік у до та протягом пандемічного періоду, скористаємося рейтинговими оцінками провідних організацій.

У грудні 2020 року Світовий економічний форум випустив спеціальне видання «Доповідь про глобальну конкурентоспроможність, спеціальний випуск 2020: Як країни просуваються на шляху до одужання» [23], в якому особливо обумовлено, що зведений рейтинг країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності в 2020 р. представлений не буде, проте в 2021 р. автори планують повернутися до порівняльного аналізу [27].

В рамках цього звіту [23] було проведено опитування керівників різних підприємств щодо сприйняття бізнесом пандемії. Його результати показали, по-перше, що пандемія по-різному впливає на індикатори міжнародної конкурентоспроможності в розвинених країнах та тих, що розвиваються, а по-друге, що вона привела як до негативних, так і до позитивних зрушень в їх економіках (табл. 1-2).

Негативні зрушення в економіці через пандемію ковід-19 в розвинених країнах і тих, що розвиваються

№ п/п	Розвинуті країни			Країни, що розвиваються		
	Індикатор конкурентоспроможності національної економіки	% зміна в 2020 до 2017-2019	Оцінка за 2017-2019 (0-100)	Індикатор конкурентоспроможності національної економіки	% зміна в 2020 до 2017-2019	Оцінка за 2017-2019 (0-100)
1	Конкуренція в онлайн-сервісах	-2,9	67,9	Втрати бізнесу через злочинність і насильство	-2,5	52,3
2	Співпраця між компаніями	-2,6	51,9	Судова незалежність	-2,4	43,5
3	Конкуренція в професійних послугах	-2,3	75,0	Організована злочинність	-1,2	56,5
4	Конкуренція в сфері роздрібних послуг	-1,8	78,0	Ступінь домінування на ринку	-0,6	43,8
5	Легкість пошуку кваліфікованих співробітників	-1,5	60,0	Суспільна довіра політиків	-0,4	32,0

Джерело: [23, с. 53]

Як випливає з табл. 1, в розвинених економіках спостерігається зниження рівня конкуренції в мережевих і професійних послугах, а також погіршення співробітництва між компаніями. Виникли проблеми з пошуку співробітників. Багато торгових компаній перевели свої операції на онлайн-платформи. У країнах, що розвиваються, проблеми проявилися у втратах бізнесу через зростання злочинності та насильства. Якщо в розвинених країнах домінували економічні проблеми, то в країнах, що розвиваються, – проблеми правового характеру, як реакція на недостатньо стійкі демократичні інститути.

Разом з негативними тенденціями в економічній і соціальній сферах пандемія підштовхнула бізнес-структури до впровадження управлінських і технічних інновацій. Головним позитивним зрушенням стало оперативне реагування урядів шляхом формування та реалізації відповідних політик

мінімізації наслідків пандемії Covid-19. Бізнесові структури змогли налагодити співробітництво та спільну роботу на основі он-лайн платформ (табл. 2).

Таблиця 2

Позитивні зрушення в економіці через пандемію ковід-19 в розвинених країнах і тих, що розвиваються

№ п/п	Розвинуті країни			Країни, що розвиваються		
	Індикатор конкурентоспроможності національної економіки	% зміна в 2020 до 2017-2019	Оцінка за 2017-2019 (0-100)	Індикатор конкурентоспроможності національної економіки	% зміна в 2020 до 2017-2019	Оцінка за 2017-2019 (0-100)
1	Реакція уряду на зміни	8.2	52,1	Співробітництво в межах компанії	6.9	51,6
2	Співробітництво в межах компанії	4.6	65,0	Реакція уряду на зміни	6.8	42,3
3	Доступність венчурного капіталу	4.4	47,2	Оперативність залізничного транспорту	5.9	34,3
4	Захист мережі соціального захисту	4.2	67,5	Доступність венчурного капіталу	5.9	33,6
5	Міцність банків	4.0	73,3	Можливості країни по залученню талантів	5.8	40,0

Джерело: [23, с. 53]

Експерти зазначають, що саме цифровізація та вдосконалення цифрових навичок серед бізнесу стали головною позитивною реакцією бізнесу на карантинні заходи через пандемію Covid-19 [9].

Як зазначається у Доповіді про глобальну конкурентоспроможність, країни з розвиненою цифровою економікою і цифровими навичками населення, потужною системою соціального захисту та попереднім досвідом боротьби з епідеміями краще справляються з негативним впливом пандемії ковід-19 на міжнародну конкурентоспроможність їх національних економік [28].

Для посилення міжнародної конкурентоспроможності національних економік, уряди країн повинні не тільки фокусуватися на відновленні

докризових темпів економічного зростання, але й досягти результативності трансформаційних процесів, які розпочалися з початком пандемії.

У спеціальному випуску Світового економічного року цього року викладені пріоритети посткризового відновлення та подальшого прискорення економічного зростання 37 національних економік, дані оцінки факторів ефективності боротьби урядів країн з пандемією і аналіз того, які країни краще за інших підготовлені до трансформації соціально-економічної системи для посилення міжнародної конкурентоспроможності [28].

У Додатку А наведена оцінка результативності трансформаційних процесів (за 100-бальною шкалою) у національних економіках на 2020 р. в умовах пандемії ковід-19 за 11 індикаторами міжнародної конкурентоспроможності [23, с. 45-46].

Цей аналіз дозволив встановити, що, хоча жодна країна не готова до відновлення і економічним перетворенням, деякі країни знаходяться в більш вигідному становищі. За оцінками, наведеними в доповіді, 10-відсоткове підвищення показників готовності може привести до збільшення ВВП цих 37 країн разом узятих на 300 млрд дол. [28].

У Звіті було визначено аспекти міжнародної конкурентоспроможності, які сприяли стійкості економіки в період пандемії [28]. Країни з розвинутою цифровою економікою і цифровими навичками отримали більш високі оцінки в рейтингу. Зокрема, високі результати показали Нідерланди, Нова Зеландія, Швейцарія, Естонія та США. Країни з надійними системами соціальної підтримки в період кризи, такі як Данія, Фінляндія, Норвегія, Австрія, Люксембург і Швейцарія, були більш підготовлені до надання необхідної допомоги безробітним. Аналогічним чином, країни з розвиненим фінансовим сектором, такі як Фінляндія, США, ОАЕ і Сінгапур змогли з більшою легкістю забезпечити надання позикових коштів малому і середньому бізнесу і запобігти масовому банкрутству. Країни, які змогли успішно спланувати та скоординувати дії в сфері охорони здоров'я, податкової та соціальної політики,

домоглися порівняно великих успіхів у пом'якшенні наслідків кризи. Серед них Сінгапур, Швейцарія, Люксембург, Австрія і ОАЕ.

Окремі приклади свідчать про те, що країни, раніше вже стикалися з епідеміями, мали більш досконалі плани дій на випадок подібної кризи, наприклад, Республіка Корея, Сінгапур.

Розглянемо місце країн у Рейтингу глобальної конкурентоспроможності (The IMD World Competitiveness Ranking) (табл. 3). Цей рейтинг розраховується за методикою провідного європейського Інституту менеджменту, що базується в Лозанні (Швейцарія). Під міжнародною конкурентоспроможністю країни Інститут розуміє здатність національної економіки створювати і підтримувати середовище, в якій виникає конкурентоспроможний бізнес [29].

Таблиця 3

Місце країн світу у Рейтингу глобальної конкурентоспроможності за версією Міжнародного інституту управлінського розвитку в Швейцарії

2020	Країна	2019	Зміна
1	Сінгапур	1	0
8	Канада	13	+5
9	ОАЕ	5	-4
10	США	3	-7
17	Німеччина	17	0
18	Австралія	18	0
20	Китай	14	-6
24	Саудівська Аравія	26	2
32	Франція	31	-1
34	Японія	30	-4
46	Туреччина	51	+5
50	Росія	45	-5
55	Україна	54	-1
56	Бразилія	59	+3
59	Південна Африка	56	-3
63	Венесуела	63	0

Складено на основі: [30]

Як бачимо з табл. 3, другий рік поспіль перше місце посідає Сінгапур. Артуро Бріс, директор Всесвітнього центру конкурентоспроможності IMD і професор фінансів, каже: «Вигода малих економік в умовах нинішньої кризи полягає в їх здатності ефективно боротися з пандемією та їх економічній

конкурентоспроможності. Частково це може підживлюватися фактом, що вони легко знаходять соціальний консенсус" [31].

З цього твердження можна зробити висновок, що уряду країни потрібно здійснювати ефективну соціально-економічну політику, акцентуючи увагу на уникненні протиріч у суспільстві та задоволенні потреб усіх верств населення, адже від продуктивності його праці залежить міжнародна конкурентоспроможність національної економіки.

З-поміж іншого, факторами успіху Сінгапуру є його сильні економічні показники, що зумовлені надійними заходами у сферах міжнародної торгівлі та інвестицій, зайнятості та ринку праці.

Стабільні результати Сінгапуру як в освітній системі, так і в технологічній інфраструктурі (телекомунікації, швидкість пропускну здатності Інтернету та експорт високотехнологічних технологій) також відіграли ключову роль.

США через сильний удар по економіці, завданий пандемією, з третього місця у 2019 році опустилися на 10 місце у 2020 році.

Цього року Китай опустився на 20-ту позицію з 14-ї минулого року. ОАЕ також впали з 5 на 9 місце, через нафтову кризу, спричинену пандемією.

Канада піднялася на 8-е місце з 13-го. Цей підйом пов'язаний і заходами щодо підтримки ринку праці та збільшення відкритості суспільства.

У Латинській Америці низькі позиції країн у рейтингу конкурентоспроможності спричинені недовірою до інституцій та недостатніми та повільними законодавчими змінами.

Як бачимо, Україна знаходиться у самому низу цього рейтингу. У 2020 р. вона втратила одну позицію, порівняно з 2019 роком, посівши 55 місце.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз тенденцій впливу пандемії Covid-19 на світову економіку показав, що серед галузей найбільше постраждали туристична, авіаційна, автомобільна, готельно-ресторанна, сфера роздрібною торгівлі та культури. При цьому спромоглися посилити рівень міжнародної конкурентоспроможності країни з розвинутою сферою онлайн-послуг.

2. Моніторинг національних політик з мінімізації наслідків пандемії окремих країн дозволив виділити спільні напрями такої політики: податкові пільги, соціальне страхування на випадок безробіття, стабілізація банківської системи. Найвищу результативність показали заходи, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, оскільки саме бізнесові структури продукують ВВП та наповнюють державний бюджет (Єгипет, Китай, Іран). Оцінювання заходів, спрямованих на мінімізацію наслідків пандемії крізь призму впливу обсягів їх фінансування на основні макроекономічні показники дозволило встановити відсутність однозначного взаємозв'язку між ними. Менш ефективними виявилися, незважаючи на безпрецедентний обсяг фінансування, заходи в США та ЄС, які стали епіцентрами пандемії; у країнах, які відтермінували заходи протистояння пандемії (Бразилія); з монокультурною спеціалізацією (ОАЕ); та які перебували в посткризовому стані ще до пандемії (Україна).

3. На основі звітів міжнародних організацій, які досліджують міжнародну конкурентоспроможність країн, виявлено, що розвинуті країни мають проблеми з конкурентоспроможністю та співпрацею підприємств, а країни, що розвиваються потерпають від зростання злочинності та недосконалості правосуддя. Найбільш готовими до трансформації економіки в умовах пандемії є країни із соціально орієнтованою ринковою економікою та розвинутою Індустрією 4.0 (країни Скандинавії, Центральної Європи), невеликі країни з високим обсягом ВВП на душу населення, наприклад, Сінгапур; країни Азії, які раніше вже стискалися із серйозними епідеміями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Матюшенко І.Ю. Технологічна конкурентоспроможність України в умовах нової промислової революції і розвитку конвергентних технологій. Проблеми економіки. 2016. №1. С. 108-120.
2. Yao K. China's coronavirus crisis fans calls for fast-tracked stimulus. Reuters. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-china-stimulus/chinas-coronavirus-crisis-fans-calls-for-fast-tracked-stimulus-idUSKCN2240QJ>
3. Magana A., Green R. Coronavirus response matrix: these are the steps US banks are taking to confront the coronavirus pandemic. Business Insider. 2020. URL: <https://www.businessinsider.com/steps-us-banks-are-taking-to-confront-coronavirus-pandemic-2020-4>
4. Australian Institute of International Affairs. A Response to the Coronavirus Pandemic Has Stumped EU Leaders. 2020. URL: <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/20665/>
5. Altman D., Valarezo J.C. Deaths and desperation mount in Ecuador, epicenter of coronavirus pandemic in Latin America. The Conversation. 2020. URL: <https://theconversation.com/deaths-and-desperation-mount-in-ecuador-epicenter-of-coronavirus-pandemic-in-latin-america-137015>
6. Burki T. COVID-19 in Latin America. The Lancet Infectious Diseases, 20(5). URL: [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(20\)30303-0](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(20)30303-0)
7. Buğra Aydın A., Özer N. Impacts Of COVID-19 On Competition: How Are Competition Authorities Responding To The Pandemic? Mondaq. 2020. URL: <https://www.mondaq.com/turkey/antitrust-eu-competition-/942900/impacts-of-covid-19-on-competition-how-are-competition-authorities-responding-to-the-pandemic>
8. Chudik A., Mohaddes K., Hashem Pesaran M., Raissi M., Rebucci A. Economic consequences of Covid-19: A counterfactual multi-country analysis.

VoxEU. 2020. URL: <https://voxeu.org/article/economic-consequences-covid-19-multi-country-analysis>

9. Ang C. The Economic Impact of COVID-19, According to Business Leaders. Visual Capitalist. 2020. URL: <https://www.visualcapitalist.com/economic-impact-covid-19/>

10. Partington R. World financial markets rocked by China coronavirus. The Guardian. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/business/2020/jan/23/financial-markets-china-coronavirus-outbreak-economy>

11. Partington R. Global markets slide on back of coronavirus concerns in China. The Guardian. 2020. URL: https://www.theguardian.com/business/2020/jan/27/global-markets-slide-on-back-of-coronavirus-concerns-in-china-stocks?CMP=tw_t_gu

12. Wearden G., Jolly J. Wall Street and FTSE 100 plunge on worst day since 1987 – as it happened. The Guardian. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/business/live/2020/mar/12/stock-markets-tumble-trump-europe-travel-ban-ecb-christine-lagarde-business-live>

13. Jones L., Palumbo D., Brown D. Coronavirus: How the pandemic has changed the world economy. BBC News. 2021. URL: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>

14. Офіційний сайт «Вікіпедія». Соціально-економічні наслідки пандемії COVID-19. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціально-економічні_наслідки_пандемії_COVID-19

15. Официальный сайт делового журнала «Инвест-форсайт». Коронавирус и цены на мировых рынках. URL: <https://www.if24.ru/koronavirus-i-tseny-na-mirovyh-rynках/>

16. Новостной сайт «Meduza». После ссоры России с ОПЕК обрушились цены на нефть и курс рубля. Насколько все плохо — и надолго ли? URL: <https://meduza.io/feature/2020/03/10/posle-ssory-rossii-s-opek-obrushilis-tseny-na-neft-i-kurs-rublya-naskolko-vse-ploho-i-nadolgo-li>

17. Новостной сайт «Meduza». Дом как бункер со всем необходимым. Карантин меняет образ жизни миллионов людей — возможно, временно, но существенно. URL: <https://meduza.io/feature/2020/04/07/dom-kak-bunker-so-vsem-neobhodimym>

18. Nachrichten-Website “Autohaus”. Marktanalyse: Neuzulassungen in der EU auf Rekordtief. URL: <https://www.autohaus.de/nachrichten/marktanalyse-neuzulassungen-in-der-eu-auf-rekordtief-2620249.html>

19. Сайт новин “Ua.News”. Перспективи світової економіки: вплив COVID-19 на відновлення у 2021 році. URL: <https://ua.news/ua/perspektyvy-myrovoj-ekonomyky-vlyyanye-covid-19-na-vosstanovlenye-v-2021-godu/>

20. Сайт новин «Економічна правда». Авіакомпанії у 2021 році отримають чистий збиток у 38,7 мільярдів доларів. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/11/28/668611/>

21. Official site of “Flightradar24“. Flight tracking statistics. URL: <https://www.flightradar24.com/data/statistics> (дата звернення: 10 лютого 2021)

22. International Monetary Fund. IMF Data Mapper. Datasets. Unemployment rate. Percent. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/LUR@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>. (дата звернення: 1 лютого 2021)

23. Schwab K., Zahidi S. The Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. World Economic Forum. 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf

24. International Monetary Fund. World Economic Outlook. 2021. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/01/26/2021-world-economic-outlook-update>

25. Организация Объединённых Наций. Воздействие пандемии COVID-19 на Африку. 2020. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/africa_covid_brief_russian.pdf

26. The Global Risks Report 2021. World Economic Forum. 2021. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf

27. Официальный сайт Гуманитарного портала. Индекс глобальной конкурентоспособности. 2020. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index>

28. Официальный сайт «Икс Медиа». Доклад о глобальной конкурентоспособности. 2020. URL: <https://www.iksmedia.ru/news/5707448-Lish-izbrannye-ekonomiki-demonstrir.html>

29. Официальный сайт Гуманитарного портала. Рейтинг глобальной конкурентоспособности стран мира. 2020. URL: <https://gtmarket.ru/ratings/imd-world-competitiveness-ranking>

30. IMD World Competitiveness Center. World Competitiveness Rankings 2020 Results. 2020. URL: <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-competitiveness-ranking-2020/>

31. IMD World Competitiveness Center. IMD World Competitiveness Ranking 2020: showing strength of small economies. 2020. URL: <https://www.imd.org/news/updates/IMD-2020-World-Competitiveness-Ranking-revealed/>

32. Subran L. Garatti A., Boata A., Barthalon E. COVID-19: Quarantined economics. Euler Hermes. 2020. URL: https://www.eulerhermes.com/en_global/news-insights/economic-insights/covid-19-quarantined-economics.html

33. KPMG. United States of America. Government and institution measures in response to COVID-19. 2020. URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/united-states-of-america-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>

34. Covid-19 in Latin America: Brazil Hardest Hit as Region Braces for Peak Pandemic. Leaders League. 2020. URL: <https://www.leadersleague.com/en/news/covid-19-in-latin-america-brazil-hardest-hit-as-region-braces-for-peak-pandemic>.

35. International Monetary Fund. Policy Responses to Covid-19. 2021. URL: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>

36. International Monetary Fund. IMF Data Mapper. Datasets. GDP per capita, current prices. U.S. dollars per capita. URL: <https://www.imf.org/>

[external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD](https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD) (дата звернення: 1 лютого 2021)

37. Міністерство фінансів України. Індекси. Коронавірус. Коронавірус у країнах. Коронавірус в Єгипті. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/geography/egypt/> (дата звернення: 1 лютого 2021)

38. European Centre for Disease Prevention and Control. COVID-19 situation update for the EU/EEA, as of week 5, updated 11 February 2021. URL: <https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea> (дата звернення: 11 лютого 2021)

39. Tradingeconomics.com. Indicators. GDP Annual Growth Rate. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/gdp-annual-growth-rate> (дата звернення: 1 лютого 2021)

40. International Monetary Fund. IMF Data Mapper. Datasets. Real GDP growth. Annual percent change. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD (дата звернення: 1 лютого 2021)

41. International Monetary Fund. IMF Data Mapper. Datasets. Inflation rate, average consumer prices. Annual percent change. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD> (дата звернення: 1 лютого 2021)

42. Официальный сайт “Rates Viewer”. Текущий курс Иранского риала к Доллару США (IRR/USD) - годовой график. 2020. URL: <https://ru.ratesviewer.com/chart/irr-usd/year/> (дата звернення: 1 лютого 2021)

43. European Council of the European Union (2021). COVID-19: The EU's response to the economic fallout. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/covid-19-economy/>

44. International Monetary Fund. IMF Data Mapper. Datasets. General government gross debt. Percent of GDP. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD (дата звернення: 1 лютого 2021)

«Конкуренентоспроможність країни». Анотація

Актуальність теми дослідження. Вимушені карантинні заходи, пов'язані з пандемією Covid-19 призвели до закриття підприємств, логістичних обмежень, зростання безробіття, падіння платоспроможності, погіршення інвестиційного клімату, а відтак і погіршення міжнародної конкурентоспроможності. Держави формують політику мінімізації наслідків та протистояння пандемії виходячи з наявних ресурсів. Проблема оцінювання впливу пандемії на їх міжнародну конкурентоспроможність та результативності здійснених заходів є актуальною та вимагає всебічного вивчення.

Метою наукової роботи є розробка науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо оцінювання впливу пандемії Covid-19 на міжнародну конкурентоспроможність національних економік окремих країн.

Для досягнення поставленої мети виконано такі **завдання**: проаналізувати тенденції впливу пандемії Covid-19 на світову економіку; оцінити результативність національних політик мінімізації наслідків впливу пандемії Covid-19 на міжнародну конкурентоспроможність національних економік; здійснити аналіз рейтингів міжнародної конкурентоспроможності національних економік окремих країн у період пандемії Covid-19.

Методи дослідження: аналізу та синтезу; причинно-наслідковий аналіз; порівняння; кореляційний аналіз; експертне прогнозування.

Загальна характеристика роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків. Робота містить 3 таблиці, 10 рисунків, 2 додатки. Список використаної літератури складається з 43 джерел.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, пандемія, національні політики, мінімізація негативних наслідків, макроекономічні показники, експертне прогнозування.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Результативність трансформаційних процесів у національних економіках, оцінка на 2020 рік (шкала 0–100)

№ п/п	Країна	Впровадження державними установами міцних принципів управління та довгострокового бачення та побудови довіри, слугуючи своїм громадянам	Оновлення інфраструктури для прискорення енергетичного переходу та розширення доступу до електроенергії та ІКТ	Перехід до більш прогресивного оподаткування, переосмислення оподаткування корпорацій на національному рівні та в рамках міжнародної кооперації	Оновлення навчальних програм та розширення інвестицій у навички, необхідні для роботи та ринків майбутнього	Переосмислення законодавства про працю та соціальний захист для нової економіки та нових потреб робочої сили	Розширення інфраструктури догляду за дітьми, догляду за дітьми та охорони здоров'я, доступу та інновацій на благо людей та економіки
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Аргентина	45,4	67,6	52,9	46,9	59,5	n/a
2	Австралія	66,7	73,0	62,1	63,5	64,7	49,6
3	Бразилія	45,3	79,4	44,0	39,5	51,0	n/a
4	Канада	67,0	77,0	56,7	65,3	69,8	61,6
5	Китай	64,3	77,5	58,1	67,0	64,4	n/a
6	Фінляндія	78,5	88,9	43,9	75,3	71,1	61,4
7	Франція	64,0	82,6	55,6	56,8	66,7	52,7
8	Німеччина	66,5	79,6	54,2	61,4	74,0	51,4
9	Греція	46,3	80,8	42,6	38,7	47,6	24,7
10	Південна Африка	53,9	63,8	65,2	42,6	42,9	n/a
11	Японія	65,9	76,9	64,5	51,3	61,5	49,3
12	Росія	42,8	57,2	49,8	44,9	65,0	n/a
13	США	67,5	71,2	52,8	68,2	56,9	54,2

Складено на основі: [23, стор. 45]

Продовження табл. А.1

№ п/п	Країна	Збільшення стимулів для спрямування фінансових ресурсів на довгострокові інвестиції, зміцнення стабільності та розширення інтеграції	Переосмислення конкуренції та антимонопольних рамок, необхідних в Четвертій промисловій революції, забезпечення доступу до ринку як на місцевому, так і на міжнародному рівні	Сприяння створенню "ринків завтрашнього дня", особливо в сферах, які потребують державно-приватного партнерства	Стимулювання та розширення довгострокових інвестицій у дослідження, інновації та винаходи, які можуть створити нові "ринки завтрашнього дня"	Стимулювання фірм до різноманітності, справедливості та інклюзивності для підвищення творчості
1	2	9	10	11	12	13
1	Аргентина	32,8	49,8	34,3	31,9	69,0
2	Австралія	81,2	61,6	44,0	42,9	72,4
3	Бразилія	60,3	59,1	38,0	36,2	57,4
4	Канада	75,1	74,7	49,5	42,8	66,5
5	Китай	72,8	71,8	49,7	50,0	79,2
6	Фінляндія	95,4	70,8	59,5	53,4	70,9
7	Франція	83,0	64,7	50,1	50,8	62,2
8	Німеччина	79,3	65,6	48,1	49,2	62,6
9	Греція	68,3	49,2	36,0	25,2	59,7
10	Південна Африка	48,6	58,3	35,6	31,7	61,5
11	Японія	84,7	62,7	53,5	54,7	56,0
12	Росія	55,3	42,5	n/a	35,6	60,9
13	США	47,8	77,6	57,7	57,3	73,3

Складено на основі: [23, стор. 46]

**Напрямки державної політики мінімізації наслідків
пандемії Covid-19 окремих країн**

№ з/п	Країна	Заходи щодо мінімізації наслідків пандемії	Обсяг їх фінансування, млрд дол.	Напрямок національної політики
1	2	3	4	5
1	Україна	Фіскальні заходи по боротьбі з Covid-19	2,9	Фіскальна
		Розвиток медичної інфраструктури	0,38	Бюджетна
		Фінансування медичного персоналу	0,42	
		Кредитування малого та середнього бізнесу	0,625	Кредитна
		Виплата допомоги по безробіттю та звільнення	0,384	Соціальна, бюджетна
2	ЄС	Фіскальні заходи по боротьбі з Covid-19	654,5	Фіскальна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	290	Бюджетна
		Кредитування малого та середнього бізнесу	242,41	Кредитна
		Додаткова покупка цінних паперів центральним банком	900	Монетарна
		Підвищення ліквідності банківського сектору	144	
		Підтримка державних інвестицій для лікарень, малих і середніх підприємств, ринків праці та регіонів, що зазнають напруги	44,4	Інвестиційна
		Захист робітників та робочих місць	120	Соціальна, бюджетна
3	Китай	Фіскальні заходи по боротьбі з Covid-19	747	Фіскальна
		Кредитування малого та середнього бізнесу	62	Кредитна
		Скорочення нормативів обов'язкових резервів	85,2	Монетарна
		Вливання в формі операцій на відкритому ринку	263,5	
		Зниження мит і податків	139,5	Податкова

1	2	3	4	5
4	США	Фіскальні заходи по боротьбі з Covid-19	2000	Фіскальна
		Збільшення фінансування лікарень, медичної інфраструктури	75	Бюджетна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	25	
		Кредитування малого та середнього бізнесу	859	Кредитна
		Збільшення випуску ліквідних цінних паперів	700	Монетарна
		Виплати по безробіттю	268	Соціальна, бюджетна
		Продовольча допомога	25	
		Фінансова допомога постраждалим від пандемії Covid-19	100	
		Захист заробітної плати	483	Податкова
		Податкові пільги	293	
Підтримка авіакомпаній та стратегічно важливих підприємств	42	Структурно-галузева		
5	Бразилія	Фіскальні заходи по боротьбі з Covid-19	220,8	Фіскальна
		Кредитування малого та середнього бізнесу	12	Кредитна
		Грошові виплати домогосподарствам	16,7	Соціальна, бюджетна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	4,5	Бюджетна
6	Єгипет	Кредитування малого та середнього бізнесу	6,4	Кредитна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	0,319	Бюджетна
		Фіскальні заходи по боротьбі з Covid-19	6,13	Фіскальна
		Цільова підтримка туристичного сектору	3,2	Структурно-галузева
7	ОАЕ	Скорочення нормативів обов'язкових резервів	70	Монетарна
		Фіскальні заходи по боротьбі з Covid-19	8,7	Фіскальна
		Податкові пільги	0,4	Податкова
		Підтримка приватного сектора	4,4	Бюджетна
		Кредитування малого та середнього бізнесу	2,5	Кредитна
8	Іран	Фіскальні заходи по боротьбі з Covid-19	58,37	Фіскальна
		Кредитування малого та середнього бізнесу	27,4	Кредитна
		Вливання в валютний ринок	1,5	Монетарна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	11,7	Бюджетна
		Мораторій на сплату податків	35	Податкова
		Страховання безробіття	1,75	Страхова

Складено на основі: [2], [4-6], [32-35]